



Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Катедра „История и теория на културата“

Зорница Минчева Драганова

„Алтерглобалистки перспективи: политически
ориентации и културни практики в социалните
центрове на Балканите“

Автореферат

на дисертация за присъждане на образователна и научна степен “доктор”
в професионално направление 3.1 Социология, антропология и науки за
културата (Културологични изследвания)

Научен ръководител: **доц. д-р Даниела Колева**

София, 2017 г.

Съдържание на автореферата

Структура на дисертационния текст.....	3
Предмет на докторантското изследване.....	5
Представяне на дисертацията.....	8
Въведение.....	9
Алтерглобалистки перспективи: общи ориентации.....	11
Втора глава.....	13
Трета глава.....	16
Четвърта глава.....	18
Обобщение и въпроси.....	26
Приносен аспект на дисертационния труд.....	28
Публикации по темата на дисертацията.....	29

Структура на дисертационния текст

Въведение.....	3
Първа глава. Алтерглобалистки перспективи: общи ориентации:	20
Увод:	20
Социални движения и нови социални движения:	23
Алтерглобализъм - обща ориентация:	27
Глобализация и капитализъм:	39
Алтерглобализъм - политическа философия:	45
Втора глава. Социални центрове: ориентации и практики:	57
Критика към представителната демокрация и алтернативни практики:	57
Автономистки практики и тактики. Социални центрове:	62
Трета глава. Теренна работа. Социални центрове на Балканите:	73
Увод:	74
България:	78
Социален център „Хаспел“ - София	
Социален център „Аделанте“ - София	
Солидарен център Варна	
Клуб „Нещото“ - Пловдив	
Свободен център за свободни хора“ - София	
Турция:	107
Протестни мобилизации, инициативи за стабилизиране на летните асамблеи. Джафераа, „Общите блага“	
„Дон Кихот“ - Истанбул	

„Комшу кафе“ - Истанбул

Гърция: 121

Социален център „Микрополис“ - Солун

Социален център „Носотрос“ - Атина

Скуот „Нотара“ - Атина & „Проектът бежанци“ - Солун

No Border camp

Македония: 147

Автономен Културно Социјален Центар - Скопие

Четвърта глава. Социалните центрове и градското. Концептуализиране на практиките, полагане в градския контекст: 150

Увод: 151

Градът като среда на социалната активност: 158

Концептуализация на изследваните социални центрове: 172

Обобщение и въпроси: 193

Библиография: 203

Приложение: 213

Предмет на изследването

Предмет на изследването е появата, развитието и разбирането на феномена самоорганизирани пространства, наричащи се „социални центрове“ в няколко града в България и съседните страни. Основните, първоначални изследователски въпроси, мотивиращи и подхранващи желанието за изследване, бяха:

1. Какво са социалните центрове?
2. Как функционират като общност и като желано място във всеки град?
3. Как активистите разбират, артикулират, трансформират характерни за алтерглобализма парадигми - течение в съвременните социални движения и мобилизации; какви са тези парадигми?
4. Как се проявява специфичността на местната култура във всеки град?
5. Предават ли се и до каква степен активистки практики между появяващите се последователно социални центрове?
6. Влияния от какви течения могат да бъдат открити в усвояването на практиките на социалния център?
7. Как могат да се концептуализират те през проблемните нишки, които разкрива дълбочинната теренната работа?
8. Как могат да се концептуализират през полагането им в градското пространство?

При работата със социалните центрове наблюдавах, че съотнасянето, директно или (често) индиректно, на активистите със средата, в която поемат инициативата, организират мобилизации или предлагат решения,

нерядко реферират към механизми на идентифициране и репродуциране на идентифицирането с контекста. Тук разбирам „контекст“ в най-общия социално антропологичен смисъл, включващ хабитуса на индивидите и групите, историята и културното наследство, които споделят или се стараят да опровергаят, начините на обитаване, приспособяване и вписване на различни, понякога конкурентни, понякога допълващи се парадигми и светогледи. Умишленото или несъзнателно избягване на съотнасянето с контекста би могло да се дължи на непривиждане в него на източник на задоволително функционираща база за споделяне на цели и идеи; би могло да бъде и заложено експлицитно като цел на общата/общностната дейност - като знак за протест срещу „наследеното“, разказите и артефактите, които биха могли да бъдат възприети като общи, тъй като „наследството“ може да бъде възприемано от активистите с автономистки убеждения като държавен, хегемонен дискурс. Нерядко патримониализацията, освен в специализираните „critical heritage studies“, но и във възгледите на активисти с антиавторитарни убеждения, се възприемат като шаблон на концептуализиране на културата и обществото, опитващи се да пригледят пространството като годно за консумация, както и да наложат възпитателните си норми в акцентирането на това, какво е важно и какво не, от миналото. Може да има и силни антипатриотични мотиви, може и (понякога, но по-рядко) естетични - или поне артикулирани като естетични, независимо, че може да покриват политически такива.).

Специфичността на работата по този текст се състои в опита за сближаване на няколко парадигмални структури, връзката между които не е напълно очевидна. Предходните глави бяха посветени на: теоретичните постановки, изграждащи един вече солиден корпус познание на алтерглобализма (без тази глава да има каквато и да било претенция за

изчерпателност); антропологичен обобщен разказ за работата ми на терен през годините на докторантурата, съпроводен с информация за конкретните социални центрове, които посетих. Подходих към терена с предварителни очаквания, но те бяха базирани единствено на общата представа, която имах за алтерглобализма като течение в социалните мобилизации в световен план, както и от предварителни наблюдения в местата, които ме заинтригуваха при определянето на докторантската ми тема. Подходих обаче без хипотези, произлезли от теоретични построения, касаещи инициативата социален център, защото прецених, че най-добрият метод за проблематика, която е малко експлоатирана (по-голямата част от изследователският интерес е насочен към събитийната част на социалните мобилизации - протестите, сблъсъците, или по-абстрактни разсъждения за политическите идеи, политическия субект изобщо, практиките на протест и съпротива и пр.), е "grounded theory". Така с навлизането в терена, се оказа силно вълнуваща темата за употребата на градското пространство не само като декор, като "свидетел" на случващото се недоволство и самоинициатива на колективите от активисти, но и ресурс, повод и необходим контекст на алтерглобалистките практики. Избраният подход разви и своите странични, негативни ефекти - очертаха се твърде много възможни пластове за анализ, което до голяма степен объркваше и забавяше работата по систематизирането и представянето на теренните данни.

Представяне на докторантското изследване

Дисертационният труд по докторантското изследване „Алтерглобалистки перспективи: политически ориентации и културни практики в социалните центрове на Балканите“ представлява текст от 213 страници, съставен от Въведение, четири глави и финална част със заглавие Обобщение и въпроси.

Въведение

Въвеждащата част на дисертационния труд прави няколко уточнения по отношение на изследователския интерес и се старее да опише пътя до намиране на точната формулировка на заглавието и оформянето на подхода към терена.

Заглавието на тезата съдържа две форми на генерализация, които са нужни за по-доброто рамкиране на комплекса от истории в социалните самоуправлявани центрове. Употребата на „културни практики“ означава модуси на локални организация и на комуникация, които могат да включват нагласи към идентичността, манталитета, културното наследство, паметта, „гения на мястото“. В същото време ориентацията е процес, който означава континуитет, динамизъм и такова разбиране отпраща към виждането на политическите идеи като трансформация и развитие.

Във въведението са упоменати и методите на изследването, както и локациите от теренната работа: с наблюдения и/или включени наблюдения, структурирани, неструктурирани и полуструктурирани интервюта и разговори с информатори в социалните центрове „Хаспел“ - София, „Аделанте“ - София, Солидарен център Варна, Клуб „Нещото“ - Пловдив, „Микрополис“ („Μικρόπολις“) - Солун, „Носотрос“ („Nosotros“) - Атина, „Дон Кихот“ (Don Kişot) - Истанбул. Данните за някои други колективи са непълни и незадоволителни, но въпреки това са вплетени в текста на дисертацията, тъй като съм счела за важно да отразя част от мненията или наученото по време на теренната работа и с актьори, чиито инициативи бяха или приключили или все още не избистрени до решение за действие: наблюдения и интервюта с групата около „Свободен център за свободни хора“ - София; наблюдение в „АКСЦ“ („Автономен Културно

Социјален Центар“) - Скопие; интервју с членове на колектива от социјални център „Джафераа“ („Saferağ“) - Истанбул. Дополнителен опит, полезен индиректно за разбирањето на движењите за самоорганизираното пространство идеи, мотивации и практички решения, беше набљудението с две неструктурирани интервјута в социјални център “La gueule noire” в Сант-Етиен, Франција.

Първа глава: Алтерглобалистки перспективи: общи ориентации

В първата глава на дисертацията са описани някои основни проблеми, необходими за навлизане в проблематиката, от която изследването се интересува. Това са теми/проблеми, появили се при предварителните наблюдения на терен, но разгледани през някои основни автори, занимаващи се със социални движения и алтерглобализъм, с движения за световна справедливост. Опитвах се да изведа основни теми от една не много ясна маса теоретични натрупвания, в които методологичните проблеми са обикновено свързани с определянето на алтерглобализма/визията/утопията за алтерглобализация като въпрос на датировка и маркиране на основните събития в развитието на глобалните вълни на недоволства, определянето на границите на алтерглобализма, етнографски изследвания на конкретни случаи. Целта ми беше да достигна отвъд всички тези проблемни ядра на концептуализирането на движенията за алтернативна глобализация, без да допускам те да стават център на търсенията ми. Изведени в отделни части са: 1/ основни пунктове около полето на (новите) социални движения, 2/ обща ориентация в алтерглобализма, 3/ проблематизирането на глобализация и капитализъм, откъдето идват повечето критики в алтерглобалисткото течение и 4. някои основни, според мен, моменти от алтерглобализма като политическа философия. Един от тях, например, е теоретизацията и систематизацията на Хамед Хосейни (2009):

1. Трансцендиране на полярността мек-твърд праксис и свързаните с нея дуализми, които произлизат от 70те-80те, модернисти и пост-модернисти, марксисти и пост-марксисти

2. Прескачане отвъд несъвместими концепции на социални различия -

по пол, раса, културна идентичност, общност - замествайки ги с гъвкава солидарност, базирана на колаборативно включване на Другия в дефиницията за Аз.

3. Разбиране на сложността на глобализационните процеси в тяхната мултидимензионалност.

Втора глава: Алтерглобалистски принципи и практики

Втора глава се занимава с това как критиката към представителната демокрация намира израз в различни практики. Позовавайки се на няколко текста, които се занимават с ключови практики, описвам такива от тях, които смятам, че помагат за навлизането в контекста на социалните центрове и дават представа за идеите, които се артикулират там.

Организирането на общи асамблеи е един от най-разпространените методи за практикуване на дискуссионна култура, за дебатиране по принципни въпроси, но и взимане на прагматични решения. В алтерглобалистките разкази има непрекъснато позоваване на давността им като източник на легитимност. В асамблеите се включва участие в бюджетирането, приложено за пръв път през 1980 г. в Порто Алегре, когато Работническата партия печели общинските избори след военната диктатура.

Друг пример за прякодемократично взимане на решения са общностните съвети във Венецуела: малки партиципаторни институции от 200-400 семейства в градски и 20-50 в селски райони. Те взимат решения за местни проекти, базови услуги и културни дейности. Има общи асамблеи, съставени от поне 10%; упражнява се право на избор на комитети - финансово управление, мониторинг на правителството и локални приоритети. Множество общностни съвети съставят комуни.

При движението 15М в Барселона през 2011 г., се използват механизми за прилагане на два основни принципа - „търсенето на множество и отворени цели на движението чрез децентрализация и разнообразие и желанието да се усвои конфликта като потенциален извор на креативност.п

Актьорите в социалното движение заимстват анархистки практики от 60-те, известни като префигуративна политика: префигурацията е стратегия за социална промяна, различна от революционните идеологии, които залагат момента на промяната в бъдеще.

Спирам се върху теоретични разработки около италианските Centri Sociali, които се смятат за първите социални центрове във вида, в който съществуват в Европа и на Балканите днес. Важни за ориентацията са изведените в труда на Кьолер и Висен (2003) характеристики:

1/ Публични места: окупирани места, отворени за широка публика, най-вече с предлагането на самоорганизирани услуги, предлагайки база за координация/среща между различни актьори на движението.

2/ Социални мрежи: мрежите се изграждат през социо-политически и културни дейности в градски пространства или между тях, на национално и международно ниво, все повече включвайки киберпространството.

3/ Взимане на решения: практика на самоорганизиране, базирана на не-йерархични отношения и консенсуални методи

4/ Репертоар от действия: нов подход е предложен за символичната репрезентация и конкретното управление (демонстрации и протестни акции) и свързаното с това колективно използване на пространството като ресурс за мобилизация

5/ Комуникационни кодове: иновативни подходи към комуникирането на социо-полит. проблеми се развиват в смисъла на употреби на езика, на медии и конструирането на колективни кодове с перформативна сила. Тези кодове често идват от културата на ъндърграунда от предишни десетилетия.

Намирам за добра с простотата си дефиницията на Лавил (1998) за социалните центрове като "публични пространства на близост", макар че тя не изчерпва типовете самоорганизирани пространства, наричащи се социални центрове, които съществуват понастоящем.

Втора глава включва и критични бележки на някои автори по отношение на активизма, антиавторитаризма, автономизма и пр. - концепции, които се включват в алтерглобалистките парадигми на „измисляне“ на нов свят и действие в ежедневието на настоящия. И тук работата няма претенция за изчерпателност, когато се позовава на точно определени автори, а за наличие на изложените в теоретичните разработки пунктове, под една или друга форма, в социалните центрове.

Трета глава: Теренна работа. Социални центрове на Балканите

В трета глава е изложено плътно описание на изследвания терен, към който подходих с етнографски методи. Както показаха проучванията в различните градове, идеята социален център не просто се вписва, а често и възниква от контекста. Това е резултат от два етапа на изследване (описани в първа част на дисертацията) и отправна точка за следващите решаващи за анализа в тази част. В случаите, когато групирането на активисти с идеята за самоорганизация протичаше паралелно с граждански мобилизации (демонстрации, протести), се налагаше проследяване, доколкото е възможно, на събитията, топосите и гражданските реакции преди най-интензивното развитие на мобилизациите. Във всички случаи, независимо с или без съпровождащи политически събития в средата на активистите, изследването разчиташе на "snowball" метода - установяване на редовен, доколкото е възможно по-близък контакт с един или двама информатори от даден колектив и следване на естественото развитие на връзките с потенциални нови информатори и респонденти. Полуструктурираните и неструктурирани интервюта бяха провеждани паралелно с включеното наблюдение, където то беше възможно или адекватно предвид нагласите на членовете от колектива и обстоятелствата. Целта беше да се реконструират ключови компоненти от колективния имагинариум на различните локални групи, според собствения им контекст, топоси на значимост, наследени реалии и усилия за усвояване на градското протранство. В някои случаи беше необходимо да се "топографират" местата и пространствата, за да се проследи историята на мобилизациите и валоризирането им посредством

наративите на участниците. Най-голямата трудност при достигането до фазата на анализ на съществените за темата на тази теза проблеми беше изолирането на проблема за преплитащите се доктрини и въпросът дали алтерглобалистката практическа критика е идеология, анти- или пост-идеология, бриколаж от наследени парадигми от културата и динамиката на протеста като универсален акт на отхвърляне на нежелана социално-политическа посока, начертана от индивиди или групи, неприпознавани от актьорите на съответния протест. Този въпрос изскача неведнъж в текста, но колкото и интригуваща да изглежда неговата посока, са полагани усилия споменаването му да бъде удържано в рамките на абсолютно необходимото.

Трета глава представя синтез на всички теренни бележки, записки по интервюта, разговори с информатори, срещи, аудио и видео записи, някои характеристики, понякога и отнасящи се за физическото пространство на самите места и най-непосредствените впечатления при проникването в терена преди аналитичната проблематизация и осмисляне на ансамбъла от данни. В тази част са включени и цитати от някои особено важни интервюта, като респондентите са представени само с инициали.

Практикуването на пряка демокрация се възприема като наследство от една квази въобразена, идеална Древна Елада.. Разказът за значимостта на пряката демокрация нерядко съдържат индиректни формулировки, разкриващи въобразено общо минало, носталгия и легитимация през възобновяване на нещо забравено, ценно, универсално добро. Разказът за универсалното добро през практикуването на хоризонталност може да минава през множество, понякога митопоетизирани, понякога съвсем непосредствени темпорално практики и тактики за отговор на идентифицираните като репресивни политически и икономически модели.

Но тук, на Балканите, гръцкият пример в съживяването на това наследство, има особена тежест, просто поради географската си близост.

Самоорганизираното пространство е комплекс от практики, които се мислят като съпротива срещу трансформацията на наследството на Републиката на Ататюрк в Турция. Там то беше както ресурс, така и залог, така и беше описвано в дискурса на актьорите и като „ябълка на раздора“, и едновременно с това - заличаването му - като властови инструмент на хегемонен механизъм да бъде наложен един, нежелан от протестиращите и светски настроените, но и анархистки, антиглобалистки или просто информирани, вярващи в идеали като свобода на словото на lifestyle-а, на използването на градското, индивиди и групи. Културното наследство, социалното въображаемо във всеки квартал, процеждащите се в действията и наративите на активистите локални специфики, бяха понякога дори обговаряни с емоцията на защитаване на нещо живо.

В Пловдив сред организаторите и почитателите на „Нещото“, едно артикулирано недоволство от липсата на места за социализация и самодейно, некомерсиално споделяне на умения, мнения и демонстриране на таланти. Това, което се оформи като дефиниция при тях, с течение на времето, след проявяване на известно колебание между социален център по смисъла на антиавторитарните пространства около колективи от една страна; и клуб за свободно време, от друга, беше „съвременно читалище“. Макар и читалището да е средище, финансирано с държавни средства и понякога фондации, което е категорично отхвърляно (тоест все пак има някакъв антиинституционален нюанс), в съзнанието на местната около клуба общност, то фигурира обвито в романтика и всички добри характеристики на една, малко или повече, хомогенна като произход и социален статус, общност.

В София самата промяна на мястото на колективите „Аделанте“ и „СЦзСХ“ беше повод градското пространство и наследството на перифериите да се обговори и да започне да присъства като тема в организационните сбирки на колективите. Периферията, от страшна, трябваше да бъде опитомена, принудена от същите рестрикции на градското общество и живота в град изобщо, които окупирането, например, и слогана за ревендикация на опрстранството критикува и на които се противопоставя - маргинализираност, предразсъдъци и пр.

За Хаспел, бидейки по начало група, ориентирана към създаване и артикулиране на социални критика повече, отколкото към практика и публичност (макар и с the fridge да не беше точно така), темата не е чужда: Градът, видян като технократска машина, предмет на политики, които трябва да изведат от него стойност и печалба, е предмет на критика и членове на колектива произвеждат публикации по теми около него.

Във Варна самоорганизираното солидарно пространство беше възприемано като форма на съпротива срещу мрежа от големи бизнеси (варненската мафия, фикция, за която най-често използваната алегория е ТИМ), която присвоява, използвайки лостове на властовата структура, разрушава и обръща за своите нечисти комерсиални цели, наследството на града. Протестите от 2013 г. имат друг повод, но артикулирането на проблема води и до разпознаване на недоволството от отнемането на града, на самото „градско“, "urbanité", от жителите.

В Скопие самоорганизираният център беше част от едно общо недоволство срещу гражданското изключване от политическите решения, много видимо измерение на което беше нежеланото, натрапеното наследство или симулация на такова; протест срещу доминантната култура, нейните институции и всички онези агенти, разпознавани като недемократични, невзимащи предвид гражданите. От една страна, в нито

едно от събитията, които следях във фейсбук нямаше обвързване през конкретни позиции, с реакция по отношение на „антиквизацията“ на централната градска част; смятам, както смятам и в случаите на социалните центрове в София и Варна, че непредприемането на е чувство на отчуждение от културната, визуална композиция на града. От друга - склонна съм да отбележа, че общото недоволство и насмешка към новата антична архитектура и претовареност със статуи и фонтани, не означава непременно липса на интерес, а обратното - актьорите са недоволни от претупването, „фалшифицирането“ на наследството, пренебрегването на паметта за младостта на родителите за града например.

Социалният център, в този смисъл - се оказва „място извън мястото“, обратното на „не-местата“ на Марк Оже (1999), в които човек потребява услуги и е анонимен - хотели, търговски пространства, летища, през които индивидите преминават, без непременно да оставят следа, без да установят социален контакт. Напротив - самоорганизираното пространство се конструира се в колективния имагинариум като място, в което всичко има значение от всички - точно обратното на начина, по който се оформят стратегии и политики за управление на публични пространства и културно наследство. В този смисъл, а и във функцията му на дискуссионна „арена“ за „алтернативи“ може да се определи (малко смело, но все пак) като симулакрум от първи тип по Бодрияр.

Социалният център е връзка между частното и публичното пространство и оттук - между личните наративи и градската, културна, идеологическа история.

Социалният център може да служи и служи понякога като пространство, в което се споделят културни практики като например игри, техники за производство на био сапуни, размяна на продукти, правени по традиционни технологии и пр.

В центрове като тези във Варна и Пловдив, може да се чуят обсъждания и да се видят практики, дълбоко обвързани с популярната езотерика, а оттам, през своеобразна гордост от българските постижения в областта (учението на Петър Дънов например), така превръщайки се в платформа за обмен на практики и знания за „алтернативното културно наследство“.

Центърът обаче може да бъде и утопия, която се противопоставя на идентичностните дискурси на потенциално радикализиращи се групи (напр. националистки), също и поставя под съмнение или открито критикува вглеждането в наследството като вредно и опасно.

Четвърта глава: Социалните центрове и градското пространство

Четвърта глава предлага аналитична перспектива, която, наред с дълбочинното проучване на самоорганизираните пространства в посочените градове, представлява приноса на настоящия труд. Разглежда се получената чрез методите на (включено) наблюдение, неструктурирани и полуструктурирани интервюта информация, през две основни писти - наративи и практики, които ще опиша малко по-късно. Така, по тях, систематизацията на данните е направена по линия на идеята за социален център от една страна като проблем на позиционирането и концептуализирането на този конструкт и защитаването и представянето (тук се включва както вътрешно циркулираща, работна „представа“, така и външно насочена „презентация“ и динамичен, постоянен процес на (пре)въобразяване); и като част от идеите, употребите, градското пространство. Последното е разглеждано като „заварен“ идеологемен, двойствен - както въобразяван, така и физически контекст, другояче казано - като цялостен социокултурален макроконструкт от хабитус, наследство, прагматични решения и пр., наричан често по-нататък в текста „градското“ (по липса на по-точен превод на „urbanité“, което ще бъде обяснено също в текста). До тази идея се достига както с наблюдението на промените и реакциите на общностите (колективите, групите) около социалните центрове на външни социо-културни и политически стимули (събития, публични дебати, изменения на този контекст, намерения към него), проучването на писмени източници (публикации, публични изказвания, текстове-презентации на дейността, идеологията, събитията на

колектива и пр.), така и се разкрива при по-задълбочени наблюдения и разговори с респонденти и информатори, често не в очевидна активност или експлицитно изразен дискурс.

Центровете на самоуправление практикуват (било артикулирайки открито това, било съвсем интуитивно и неизговорено) модели, чиято идентификация може да бъде направена с два основни въпроса. Споменатите преди малко писти, по които поставях изследователските питання, възникващи в хода на теренната работа, са:

1. Как актьорите разказват, легитимират и подготвят за обяснение пред публика техните наративи и тези на други активисти (наративи, които съставят нещо като „фолклор“ на алтерглобалисткото движение - с protagonисти, антагонисти, предизвикателства и заплахи, победи или опресии);

2. Как актьорите се позиционират, използвайки комплекса от наративи и практики като инструмент за ситуиране в договаряното, споделяно, поставяно под въпрос и натиска на различни употреби и възприятия, пространство на града.

По тези две писти се достигна до концептуализирането през тези четири понятия, обединяващи, всеки от тях, по множество подпроблеми, артикулирани от активистите или видени по време на наблюдения.

В четвърта глава, най-напред се очертават характеристики на града, видян като среда на гражданска активност, но и обект на рефлексия. Посочва се, че изследването на социалните центрове по необходимост трябва да съдържа перспективата за полагането им в градското пространство, тъй като „градът е еманацията на капитализма“. (Зимел, 1976).

Проблемът за пространството е съществен, макар и не винаги директно формулиран, за алтерглобализма, както показва Бауман (1999),

защото глобализационните процеси биват ускорени от Модерността насетне. Един от основните пунктове на теоретизирането на глобализационните процеси при Бауман е компресията на време-пространството в съвременните общества - това свиване е причина за все по-засилващо се отсъствие на властта. Този процес на отчуждаване е възможен благодарение на модерните средства за комуникация и уменията да ги контролираш. По-нататък Бауман продължава с тезата си за свиването на времето и пространството и премахването на необходимостта от „локални“ или „междинни“ точки: времето за придвижване между главни центрове намалява, а с това се увеличава алиенацията на „локалното“. Идентифицирането на този глобализационен ефект като проблем, формулирането на критики и търсене на решения за него, е част от онези особености на антиглобалисткия активизъм, които алтерглобализмът наследява. Настоявайки за полифония на разказите и дефинициите на специфичното и местното, алтерглобалистката критика атакува космополитизма, но се стреми да конструира нов тип отвореност, освен мултикултурността - включването и въобразяването на принадлежност към интернационални по разпростиране мрежи. Бауман извлича едно от основните положения, които биват доказвани по-интензивно и често драматично именно в началото на 21 в. - че глобализацията разделя и обединява едновременно. Според това твърдение, космополитизмът и локализмът не са непременно изключващи се парадигми, но колкото универсалистки да разглеждаме фундаментални компоненти на социалното си съществуване, толкова местни аргументи и съпротиви на въобразени, изобретени или интерпретирани като обективно значими, се проявяват - трансформациите в местните идентичности могат да бъдат разглеждани като последствия от сблъсъците, усетени на глобално равнище. Какво означава идентитет и традиция -

културен фон, контекст, комуникативна, нормативна, архетиктурна, езикова среда, в която всеки се появява, осъществява като социален индивид, прави неща и поема инициативи, придобива знания и споделя историята си с други индивиди. Така символната вселена на местната идентичност е въобразена общност, която колективно се съгласява или не оспорва ключови места на памет, ритуали, наративи, нематериално и материално наследство, лични истории. В този текст ключово разбиране за градското наследство е т.нар. „алтернативно“, което Райна Гаврилова обяснява в статия в СеминарБГ (2016): „мислене на наследството като локална цялост, като общ проект на общности, които мислят себе си свързани с определена територия с нейните природни особености, инфраструктури, исторически места, диалекти, език, спомени и пр.“

Четвърта глава се отличава с два аспекта. От една страна е концептуализация, следваща стария принцип на културните модели - всеки „модел“ или форма може да се проявява с напълно различно културално съдържание, но значението му се е доказало като еднакво навсякъде. Тези модели в случая на социалните центрове, са: отличителност (която включва подпроблеми като дебата „място vs. общност“, локалност, съчетаването на частно и публично пространство), консенсус, социален (колективен) имагинариум. Другият аспект, който тази глава описва, са измеренията на градското наследство и значението му за социалните центрове, връзката между двете, независимо дали е артикулирана или не (най-често е, но индиректно).

Обобщение и въпроси

Финалната част на текста резюмира много кратко постигнатото в изследването и изписаното в текста, като след това представя мнение, базирано на наблюденията на терен и уловено в интервютата с респонденти, когато те са споделяли вижданията си за бъдещето на инициативата социален център.

Бъдещето, според изследователските наблюдения и интервюта, на местата, които вече са постигнали функционирането на социалните центрове като инфраструктура на много различни движения и групи, е те да бъдат събрани заедно, така че да работят. Това отвежда отново към холистичната визия за обществото, а оттам и за пространството. Идеалната въобразена сграда представлява синтез на всички необходими за удовлетворяваща комуникация и социализация на актьорите компоненти на градско пространство, според респонденти. Идеалната общност е тази, в която има срастване на актьори с различни каузи, репертоари и цели, в една хармонична утопия. Всичко това води до извода, че социалните центрове, освен, че могат да бъдат разказани през необходимостта на местните общности, могат да бъдат описани и от гледна точка на устойчивите, „стабилизирани“ колективи като способност за разпознаване на необходимостта от обратна връзка от „публиката“. Пред неустойчивите, твърде аморфни колективи такъв въпрос не стои така наложително, защото външната публика е по-малко въобще.

Друга често описвана характеристика на утопията са солидарните мрежи, които, по думи на респонденти са „уникален феномен, социални структури, които пренареждат пространството и идеите на хората“. Тук става дума за солидарни кухни и клиники, скуотове и самоорганизирани

пазари, библиотеки, всякакви социални центрове; всички тези клетки солидарни инициативи, по думите на гръцките активисти, там са еволюирали в мрежа, която се събира в асамблеи; всеки квартал вече има това - изобретяването на всекидневието и хабитуса е осъзната нужда и организирането в мрежа е естествено.

Текстът завършва с няколко критични бележки към осъществяването на практиките на изследваните активисти, както и три въпроса, отнасящи се до бъдещото развитие, но и които следва да се взимат предвид при евентуално бъдещо продължаване на изследването на социалните центрове.

Приносен аспект на дисертационния труд

1. Изследването е първото в България, в което е формулиран предмет „социални центрове“ и разглежда приложението на социалната критика към ефектите на глобализацията на практика, разгледана в автономистките идеи за хоризонталност, самоуправление; в този смисъл - открива нов тип активистки общности;

2. Изследването е първото, което се занимава със социални центрове на Балканите в сравнителна перспектива и постига пространствено-темпорална картина на тяхното възникване, развитие, трансформации и затварянето (на някои);

3. Изследването има принос в областта на етнографията, тъй като се занимава с дълбочинно изследване с международен обхват на активистки и анархистки общности и колективи и проследява „износа“ и „вноса“ на идеи и практики в изгражданите от групите мрежи на споделяне на опит;

4. Изследването допринася за интерпарадигмалността в областта, защото предлага оригинална концептуализация на изследвания предмет - (себе)полагането, осмислянето и разказването му, на автономистките, самоорганизирани пространства, в градското такова.

Публикации по темата на дисертацията

- Драганова, З. (2016) „Духът Гези“: наративни фрагменти и модуси на артикулация. Етнография на постпротеста (Иstanbul 2013–2015 г.) Българска етнография, Брой 2 / 2016
- Драганова, З. (2015). Консенсусът в комуникационната теория на Хабермас и в практиките на алтерглобализма. Психологични изследвания, 3, ISSN 2367-4563
(Online)<http://journalofpsychology.org/en/psychological-research-03-15-phd>.